

ДОДЕЛА ЛИЦЕНЦИ У СИСТЕМУ УЗАЈАМНЕ КАТАЛОГИЗАЦИЈЕ СРБИЈЕ COBISS.SR

Наташа Дакић, библиотекар
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“

Сажетак: Од успостављања система узајамне каталогизације у Југославији, 1988. године, па све до њеног распада 1992. године, да би се приступило раду на узајамној каталогизацији библиотекарски су морали да прођу обуку која се састојала од петодневног курса. У Словенији су услови за добијање лиценци прописани 2001. године *Законом о библиотекарству*, а 2005. године допуњени *Правилником о издавању дозвола за узајамну каталогизацију* којим су обухваћени и услови за одузимање лиценце. У Србији се, од успостављања јединственог библиотечно-информационог система COBISS.SR 2003. године, лиценце за рад у узајамној бази додељују каталогизаторима који после петодневног курса успешно креирају 30 записа у тестној бази. У циљу побољшања квалитета узајамне базе COBIV.SR неопходно је доношење *Правилника о издавању лиценци за рад на узајамној каталогизацији* којим би се тачно дефинисали услови за њено добијање или одузимање, као и права и обавезе учесника у узајамној каталогизацији.

Кључне речи: узајамна каталогизација, COBISS програм, узајамна база, додела лиценци, правила за каталогизацију, тестна база

Увод

Систем узајамне каталогизације успостављен је још 1988. године и покривао је целокупну територију тадашње Југославије. Аутори пројекта и програма су били стручњаци Рачунарског центра Универзитета у Марибору (данас IZUM – Institut informacijskih znanosti) који су изабрани на тендеру тадашњег Савезног министарства за науку. Као пројекат који је финансирала држава, програм је прихваћен од стране Заједнице југословенских национал-

них библиотека и у његовом саставу функционисало је 55 библиотека из свих република. Рачунарска технологија 80-их година омогућила је умрежавање библиотека и размену података, засновану на принципу једног централног рачунара – сервера (смештеног у Марибору) који је преко постојеће телекомуникационе мреже био повезан са локалним рачунарима, на којима су се налазиле базе података појединих библиотека или група библиотека. Распадом Југославије везе су покидане и библиотеке су наставиле са аутоматизованом обрадом библиотечке грађе, користећи исти софтвер али свака у својој локалној бази.^{1,2}

У Србији је постојала свест о потреби поновног умрежавања библиотека и стварања јединственог библиотечно-информационог система. Створена су два пројекта, „Виртуелна библиотека Србије“ и „Изградња кооперативне мреже високошколских библиотека у Србији“. Финансијери – Фонд за отворено друштво и Европска Комисија у оквиру програма Темпус су прихватили оба пројекта.

Уз подршку стручњака из Европске уније за програмски пакет изабран је словеначки COBISS, који је био присутан у овим библиотекама од почетка аутоматизације, а као једини у том тренутку свеобухватан и потпуно завршен програмски пакет за библиотеке који има интерфејсе на српском језику и чији је однос квалитет/цена био прихватљив за Србију. Координацијом ова два пројекта и обједињавањем средстава за њихову реализацију успоставља се јединствени библиотечно-информацио-

ни систем Србије COBISS.SR са око 1.300.000 библиографских записа.³ У овај пројекат прикључиле су се 64 установе са преко 100 библиотека из целе Србије а у узајамној бази података данас се налази преко 1,7 милиона библиографских записа.⁴

Од самог почетка, те 1988. године. Иступањем наших библиотека из система, овај вид оспособљавања библиотекара за рад у систему код нас је прекинут.

Додела лиценци у Словенији

Словенија је наставила са радом на узајамној каталогизацији, а IZUM првобитни програм, тада називан UKAT (узајамна каталогизација), развија, модернизује и преименује у COBISS (Кооперативни онлине библиографски систем и сервис). Шири мрежу својих библиотека и ствара национални библиотечко-информациони систем COBISS.SI.

На основу договора NUK-а и IZUM-а прописује се поступак укључивања каталогизатора у систем узајамне каталогизације COBISS.SI. Наиме, каталогизатор треба да након петодневног курса самостално креира тестне записе које прегледају библиотекари у NUK-у и IZUM-у. Када се ове две институције усагласе о успешности кандидата он добија дозволу да креира записе у узајамној бази, такозвану лиценцу. Овакав модел додељивања лиценци је задржан наредних неколико година, да би 2001. услови за добијање лиценци за узајамну каталогизацију били проширени и прописани *Законом о библиотекарству*.⁵ Утврђена су три основна услова за добијање лиценце:

1. положен стручни библиотекарски испит
2. додатно оспособљавање из области узајамне каталогизације
3. положен испит знања

У циљу побољшања квалитета сопственог библиотечко-информационог система 2005. године ови услови допуњени су на основу *Правилника о издавању дозвола за*

узајамну каталогизацију, који је одобрио министар за науку у сарадњи са министром за културу. По Правилнику оспособљавање каталогизатора за рад у систему узајамне каталогизације COBISS.SI врше NUK и IZUM. NUK држи курсеве који се односе на познавање каталогских правила и других библиографских стандарда а IZUM курсеве који се односе на употребу формата COMARC и програмске опреме. Након завршених курсева каталогизатор треба самостално да креира 30 записа за различите типове монографских публикација у тестној бази. Ако записи нису усклађени са каталогским правилима и форматом COMARC/B враћају се каталогизатору на дораду. Поступак враћања и дораде се може вршити највише три пута. У случају да ни из трећег пута записи нису усклађени са правилима каталогизатор мора поново да похађа курсеве и поново креира нових 30 записа. Ако су записи валидни каталогизатор полаже испит. Пред комисијом која се састоји од по једног члана из NUK-а и IZUM-а кандидат треба да каталогизује 4 књиге које комисија одабере. По потреби кандидат одговара и усмено на питања комисије. Овај испит се такође може полагати највише три пута, а након трећег неуспелог покушаја кандидат бива враћен на поновно похађање курсева и креирање нових 30 записа. Након успешно завршеног испита каталогизатору се издаје лиценца за креирање записа за монографске публикације у систему COBISS.SI. Каталогизатор стиче право на обраду друге врсте библиографске грађе даљим усавршавањем, тј. успешним похађањем курсева за њихову обраду.

Овим Правилником обухваћени су и услови за одузимање лиценце. Лиценца може бити одузета у следећим случајевима:

1. ако каталогизатор три године не креира нови библиографски запис, или не допуни постојећи лиценца му се одузима

2. редактор може предложити одузимање лиценце каталогизатору који три пута креира записе који су неусклађени са каталошким правилима и форматом COMARC

3. ако каталогизатор открије другој особи своје корисничко име и лозинку, или ако при ажурирању библиографских записа злоупотреби овлашћења (ажурира под туђим корисничким именом) лиценца му се може одузети на 3 године.

Додела лиценци у Србији

У Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“, као и у Народној библиотеци Србије и Библиотеци Матице српске, до оснивања јединственог библиотечко-информационог система COBISS.SR није постојао јединствени вид обуке, осим стручног библиотекарског испита који су библиотекарски дужни да положе после годину дана рада у струци.

Узајамна база податка COBIB.SR настала је спајањем локалних база ове три библиотеке. Као основ служила је локална база Библиотеке Матице српске, па су поједини записи у локалним базама Народне библиотеке Србије и Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ означени као дубликати. У узајамну базу придодата је и база ЈУБИН-а (Југословенског библиографско-информационог института). Свим каталогизаторима који су до 2003. радили у локалним базама аутоматски је додељена лиценца за рад у систему. Библиотеке које су се касније прикључивале систему могле су одмах да преузимају записе из узајамне базе података а након обуке и добијања лиценци могле су и да креирају записе.

У Србији је преузет првобитан словеначки модел додељивања лиценци. Наиме, ВБС центар организује петодневни курс кандидата који су претходно завршили стручни библиотекарски испит, за обуку за рад у програму COBISS.SR. После завршене обуке,

кандидат треба самостално да креира 30 записа за монографске публикације у тестној бази. Проверу ових записа врши Комисија за доделу лиценци, која се састоји од чланова изабраних из редова стално запослених у Народној библиотеци Србије и Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“. Ако се при провери утврди да неки записи нису усклађени са каталошким правилима или са форматом COMARC/B они се враћају кандидату на дораду. Након успешно креираних 30 записа комисија усаглашавањем додељује дозволу за креирање записа у узајамној бази COBIB.SR. До сада је на овај начин лиценцу за рад добило 293 полазника (стање на дан 27. 03. 2007).

У пракси, овај курс се показао као недовољан за један број кандидата. Наиме, неретко полазници курса су библиотекарски који се за овај позив нису определили својим редовним школовањем, већ су то постали радом у библиотеци и полагањем стручног испита. Стручни испит су завршили пре 15 или 20 година, а у својим библиотекама одржавају само лисне каталогске чак понегде раде само са корисницима. Са друге стране курс подразумева одлично познавање каталошких правила.

Као помоћ факултетским библиотекама које су се укључивале у систем Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“, као њихова матична библиотека, организовала је стручне консултације. Наиме каталогизатори и редактори обилазили су факултетске библиотеке и у непосредном контакту разјашњавали проблеме и недоумице које су се јављале приликом рада у тестној бази. Такође, током 2003. и 2004. године одржан је низ курсева и радионица са темом „Анализа грешака у тестној бази“. Установљене су типске грешке које се јављају као резултат различитости лисног и електронског каталога као и недовољно познавање каталошких правила.

Примери грешака из тестне базе:

Погрешно	Исправно	Објашњење
1. 1010 ager – nemački 3001 aPrevod dela: La dynamique du capitalisme	1011\$aager – nemački \$cfre – francuski 3001 aPrevod dela: La dynamique du capitalisme	Kod prevoda indikator u polju 101 je 1; obavezan je kod za jezik originala u \$c
2. 2001 aComputer Games feditor David N. L. Levy hII	2001\$aComputer games \$h2 \$feditor David N. L. Levy	Oznaka dela koja je uneta u \$h predhodi podacima o autorstvu \$f
3. 2000 aAustrian foreign policy, 1908-18 fAlfred Francis Pribram gPredgovor G. P. Gooch 205 a2.izd.	2000\$aAustrian foreign policy \$e1908-18 \$fAlfred Francis Pribram \$foreword G. P. Gooch 205 \$a 2nd ed.	Godine se unose kao podnaslov u \$. Podaci o odgovornosti i izdanju se pišu jezikom publikacije
4. 2000 aUspomene i doživljaji Dimitrija Marinkovića fDimitrije Marinković	2000\$a Uspomene i doživljaji Dimitrija Marinkovića	Ako je ime autora deo naslova ono se ne ponavlja u \$f
5. 2000 aIstorija srpskog naroda u srednjem veku eIzvori i istoriografija fStanoje Stanojević 3001 aKnjiga 1. O izvorima	2000\$aIstorija srpskog naroda u srednjem veku \$eizvori i istoriografija \$h≠Knj. ≠1 \$iO izvorima \$fStanoje Stanojević	Podnaslov počinje malim slovom a podaci o oznaci dela i stvarnom naslovu unose se u polje 200
6. 2000 aCarolingian Painting fFlorentine Müntherich gJoachim E. Gaehde 700 1aMüntherich bFlorentine 4080 – autor uvoda	2001\$aCarolingian painting \$fintroduction by Florentine Müntherich \$gprovenances and commentaries by Joachim E. Gaehde 702 1\$aMüntherich \$bFlorentine \$4080 702 1\$aGaehde \$bJoachim E. \$4080	Kod anonimnih dela ne mogu se uneti podaci u polje 700; u polju 200 indikator je 1; sa naslovne strane se prenose svi podaci o odgovornosti;
7. 2250 aNova srpska politička misao; Posebno izdanje v2	2250 \$aNova srpska politička misao \$iPosebno izdanje \$v2	Stvarni naslov kolekcije se unosi u \$i
8. 320 aRezime: 367-390 str. 320 aNaslov rezimea: Die frühe und mittlere Bronzezeit in rumänischen Banat und am Unterlauf der Marosch	320\$a Zusammenfassung: Die frühe und mittlere Bronzezeit in rumänischen Banat und am Unterlauf der Marosch	Generički izraz se unosi na jeziku rezimea uz njega se prenosi ceo naslov, ukoliko je različit od naslova opisivane publikacije, bez broja strana

Закључак

Из ових примера јасно се види неусаглашеност обраде са правилима за каталогизацију, ISBD стандардом као и непознавање COMARC/V формата. У циљу стварања што квалитетније узајамне базе података ВБС би поред петодневног почетног курса за каталогизацију који се заснива на основном упознавању са COMARC форматом, требао у сарадњи са Народном библиотеком Србијом да организује барем дводевно обнављање основних правила за каталогизацију које би предходило курсу COBISS/Каталогизација.

Као даљу помоћ колегама библиотекарима, Заједница библиотека универзитета у Србији би требало да обнови организовање радионица: анализа грешака у тестној бази, каталогизација докторских теза, садржинска обрада, ОПАС претраживање, COBISS/Команде, јер су се показали вишеструко корисним у пракси.

Оно што је императив за чланице ВБС-а је доношење *Правилника о издавању лиценци за рад на узајамној каталогизацији* којим би се тачно дефинисало које монографске публикације библиотекар треба да обради за добијање лиценце, колико и каквих грешака се могу толерисати при обради у тестној бази, да ли увести и усмено полагање пред комисијом као што је словеначки пример, која су права и

обавезе учесника у узајамном каталогу, у којим случајевима библиотекар губи право на креирање записа у узајамном каталогу и низ других за сада у Србији недефинисаних ствари које се тичу стицања лиценце за рад у узајамном каталогу.

Коришћена литература:

1. Platforma COBISS. <http://www.cobiss.net/platforma>
2. Filipi-Matutinović Stela. Bibliotečki sistemi i problemi njihovog povezivanja u Srbiji. Čačanski glas, 2005, str. 1-5
3. Mazić Bogoljub, Filipi-Matutinović Stela. The Virtual Library of Serbia: the Union Catalogue of Serbian Libraries. International Cataloguing and Bibliographic Control, vol. 34, 2005, No. 4, str.67-69
4. Projekat VBS. http://vbshome.nbs.bg.ac.yu/SR/vbs_project.htm
5. Seljak, Marta. Izvajanje določil pravilnika o izdaji dovoljenja za vzajemno katalogizacijo v sistemu COBISS.SI. Organizacija znanja (Tisk. Izd.). [Štampano izd.], 2007, letn. 11, zv. 4, str. 208-214.